

Tadeusz Grabarczyk

**WYNIKI PRAC WYKOPALISKOWYCH NA CMENTARZYSKU
W ODRACH, GM. CZERSK, WOJ. POMORSKIE
W LATACH 1995–2003**

Prace wykopaliskowe, prowadzone na cmentarzysku kultury wielbarskiej w Odrach, gm. Czersk, w latach 1995–2003, koncentrowały się przede wszystkim w części północno-wschodniej, tj. na obszarze leżącym głównie między kurhanami 23 i 24 (ryc. 1). Pochówki oznaczone numerami 559, 561, 579, 587, 588, 589, 590 i 591 zostały odkryte w innych partiach cmentarzyska. Zdecydowana większość pochówków jest reprezentowana przez groby szkieletowe (18 grobów szkieletowych, trzy popielnicowe i dwa jamowe). Badania te były kontynuacją wcześniej prowadzonych prac, których częściowe wyniki zostały już opublikowane (KMIECIŃSKI 1968; GRABARCZYK 1972, 1977, 1978, 1983, 1997; GÓRSKA, GRABARCZYK 1988). Przy opracowaniu zabytków korzystano z następujących opracowań typologicznych: ceramiki (WOLAŃGIEWICZ 1993), paciorków (TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985), części pasa (MADYDA-LEGUTKO 1986), bransolet (WÓJCIK 1982), zapinek (ALMGREN 1897), zakończeń pasa (RADDATZ 1957) i elementów skrzyneczek (KOKOWSKI 1997).

Grób 559 – jamowy ze zsypanym stosem.

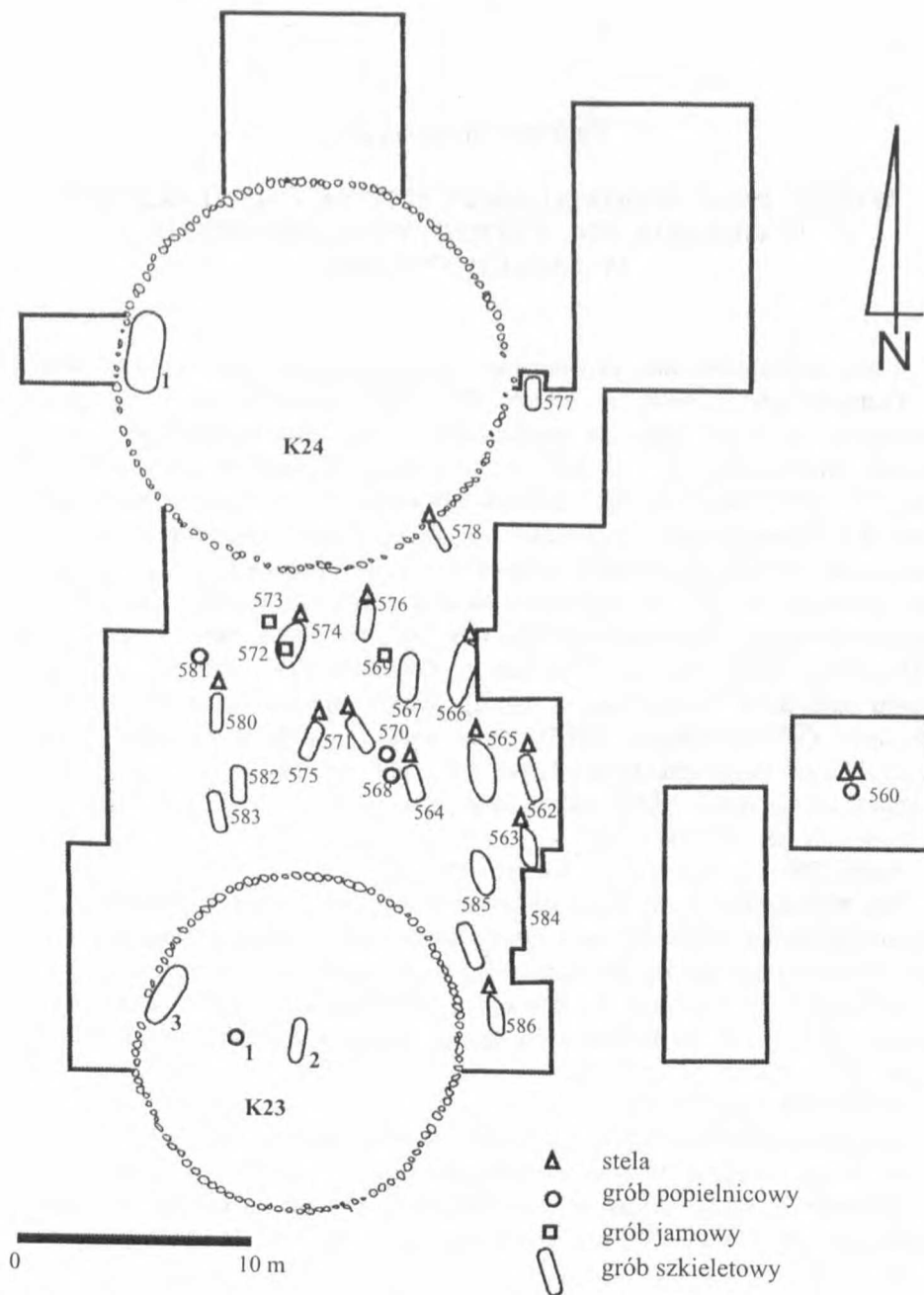
Na głębokości 31 cm pojawiło się koliste zaciemnienie o średnicy 42 cm. Jego wypełnisko stanowiły nieoczyszczone spalone kości oraz paciorek szklany i brązowa sprzączka do pasa. Miąższość jamy wynosiła 20 cm.

Inwentarz: 1. Paciorek karbowany z zielonego szkliwa TM 158a, średn. 1,5 cm (ryc. 2: a). 2. Brązowa sprzączka do pasa 3-częściowa M-L D 20, wym. 4,1 × 4,5 cm (ryc. 2: b)

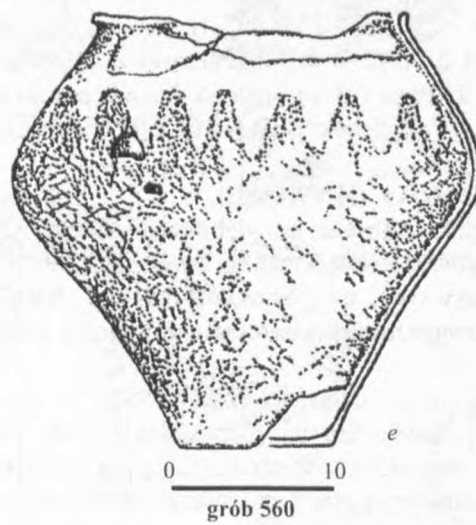
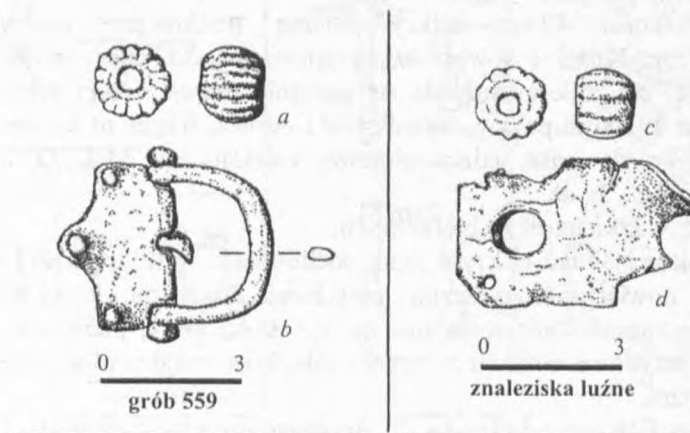
Grób 560 – popielnicowy.

Na głębokości 37 cm pod dużą, przewróconą stelą kamienną (dł. 115 cm) pojawiło się naczynie. W jego wnętrzu natrafiono wyłącznie na spalone kości.

Inwentarz: situla grupy V z ornamentem pól na przemian gładzonych i chropowatych, wys. 29,4 cm, średn. dna 10,4, brzuśca 31, wylewu 20,7 cm (ryc. 2: e).

Ryc. 1. Odry, pow. Chojnice. Plan sytuacyjny wykopów z naniesionymi grobami
 Abb. 1. Odry, Kr. Chojnice. Grabungsflächen mit Gräbern

Ryc. 2. Odry, pow. Chojnice. Grób 559, 560 i znaleziska luźne; b, d – brąz; a, c – szkło; e – glina
 Abb. 2. Odry, Kr. Chojnice. Grab 559, 560 und Streufunde; b, d – Bronze; a, c – Glas; e – Ton

Grób 561 – szkieletowy (NE-SW).

Na głębokości 42 cm odkryto jamę pochówku o wymiarach 305 × 65–80 cm. Kości i towarzyszącą sprzączkę do pasa znaleziono na głębokości 107 cm. Nie zachowała się zupełnie prawa strona szkieletu.

Inwentarz: 1. Kości palców, strzałkowa i udowa, fragment kaloty. 2. Brązowa sprzączka do pasa jednocześnieowa, zbliżona do M-L D 11, wym. 3,2 × 2,9 cm (ryc. 3: a).

Grób 562 – szkieletowy (NNW-SSE).

Na głębokości 33 cm odkryto jamę pochówku o wymiarach 211 × 48 cm. Grób był na powierzchni oznaczony eratykiem. Znaleziono kości obojczyka, dwie brązowe zapinki oraz rozłożone na wysokości klatki piersiowej paciorki szklane i bursztynowe. Poziom zalegania zabytków znajdował się na głębokości 126–129 cm.

Inwentarz: 1. Kości obojczyka. 2. Brązowa zapinka kuszowata z wysoką pochewką A VII s. 1, dł. 3,1 cm (ryc. 3: b). 3. Brązowa zapinka kuszowata z wysoką pochewką A VII s. 1, dł. 3,2 cm (ryc. 3: c). 4. Paciorki bursztynowe kubooktaedryczne – 2 egz., TM 405 (ryc. 3: e). 5. Paciorki podwójne z zielonego szkliwa – 6 egz., TM 94 (ryc. 3: g). 6. Paciorki bursztynowe kuliste – 3 egz., TM 390 (ryc. 3: h). 7. Paciorki z szarego szkliwa – 2 egz., TM 55 (ryc. 3: d). 8. Paciorki z zielonego szkliwa – 3 egz., TM 49 (ryc. 3: i). 9. Paciorki ze szkliwa barwy pomarańczowej – 3 egz., TM 53 (ryc. 3: i). 10. Paciorek rurkowaty z czerwonego szkliwa TM 149 (ryc. 3: j).

Grób 563 – szkieletowy (NNW-SSE).

Jama grobu została odkryta na głębokości 39 cm. Oznaczona była na powierzchni stelą kamienną. Pochówek o wymiarach 196 × 60–70 cm zawierał jedną zapinkę spoczywającą na głębokości 121 cm. Kości nie znaleziono.

Inwentarz: brązowa zapinka kuszowata z wysoką pochewką A VII s. 1, dł. 2,8 cm (ryc. 3: t).

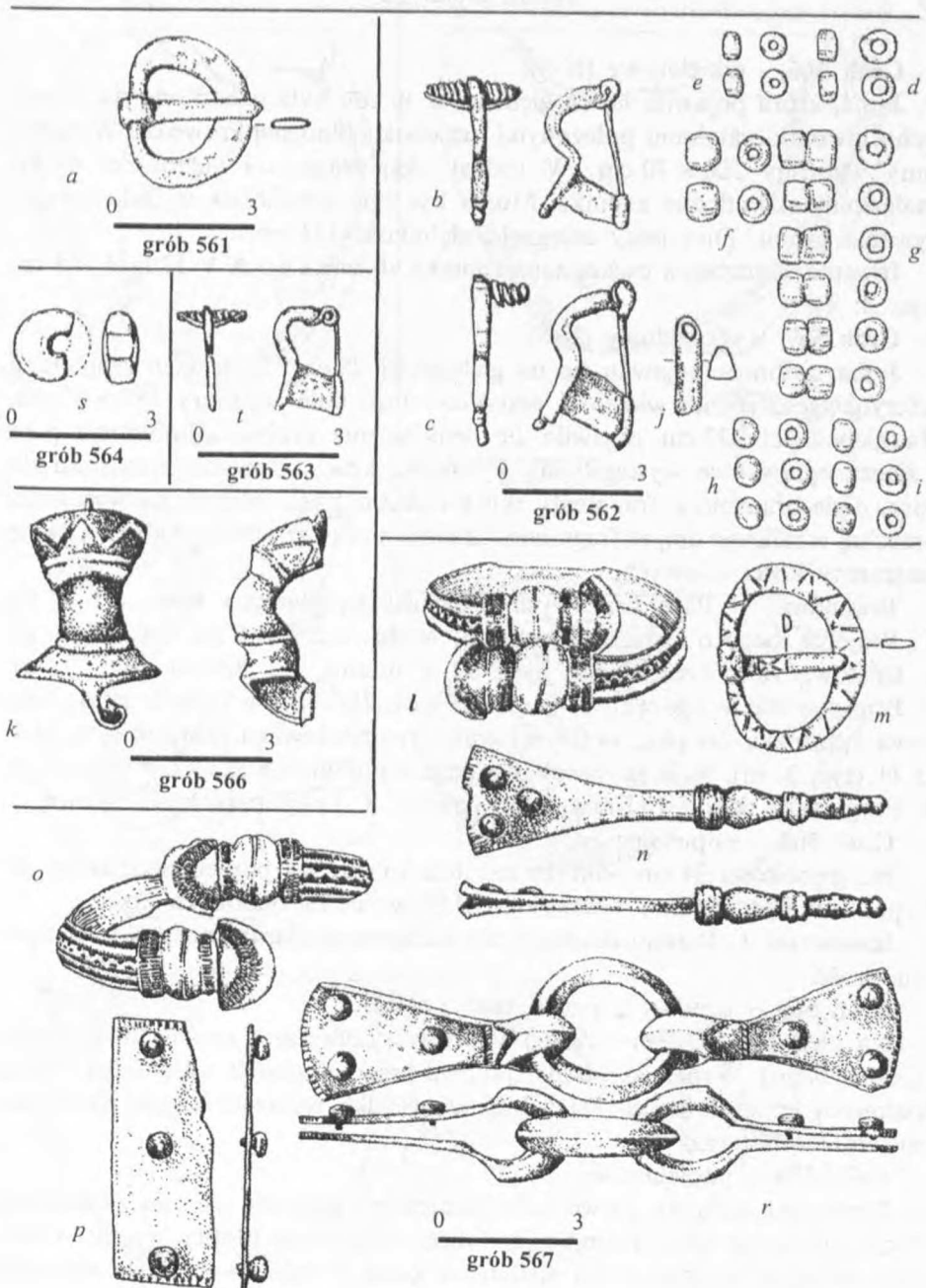
Grób 564 – szkieletowy dziecięcy (NNW-SSE).

Jama grobowa pojawiła się na głębokości 23 cm. Oznaczona była na powierzchni dużym eratykiem. Wnętrze jamy, o wymiarach 130 × 60 cm, było wypełnione różnej wielkości kamieniami. Tuż pod najniższym zalegającym (gł. 83 cm) jama zaczęła zanikać. Odkryto tylko jeden paciorek. Kości nie znaleziono.

Inwentarz: paciorek bursztynowy uszkodzony TM 388, średn. 1,5 cm (ryc. 3: s).

Grób 565 – szkieletowy (N-S).

Jama grobowa, oznaczona na powierzchni od strony północnej stelą, pojawiła się na poziomie 26 cm. Wymiary jamy wynosiły 270 × 55 cm. Zniknęła na głębokości 128 cm. Nie zawierała wyposażenia.

Ryc. 3. Odry, pow. Chojnice. Groby 561, 562, 563, 564, 566, 567; a-c, k-r, t - brąz;
d, f-g, i-j - szkło; e, h, s - bursztyn
Abb. 3. Odry, Kr. Chojnice. Grab 561, 562, 563, 564, 566, 567; a-c, k-r, t - Bronze;
d, f-g, i-j - Glas; e, h, s - Bernstein

Grób 566 – szkieletowy (N-S).

Jama, która pojawiła się na głębokości 30 cm, była oznaczona na powierzchni dwoma eratykami położonymi tuż obok północnej krawędzi. Wymiary jamy wynosiły 200 × 70 cm. W trakcie eksploracji, na głębokości 49 cm znaleziono uszkodzoną zapinkę. Mogła być ona dorzucona w trakcie zasypania grobu. Dno jamy osiągnęło głębokość 141 cm.

Inwentarz: brązowa uszkodzona zapinka zbliżona do A V 126, dł. 4,8 cm (ryc. 3: k).

Grób 567 – szkieletowy (N-S).

Jama grobowa pojawiła się na głębokości 28 cm. W trakcie eksploracji odkryto sześć różnej wielkości eratyków. Posiadała wymiary 180 × 72 cm. Na głębokości 137 cm pojawiło się wyposażenie grobu: zakończenie pasa i złącze ogniwkowe wystąpiły na wysokości kości udowych; sprzączka do pasa, dwie bransolety, fragmenty skóry i okucie pasa zalegały na wysokości brzucha, a mikroskopijne fragmenty tkaniny tuż przy głowie. Odkryto także fragmenty kości udowych.

Inwentarz: 1. Para brązowych bransolet węzowatych odm. III B wg T. Wójcika bogato ornamentowanych, średn. 4,2 i 4,5 cm (ryc. 3: l, o). 2. Brązowe zakończenie pasa typu O z nitami, dł. 8,8 cm (ryc. 3: n). 3. Brązowe złącze ogniwkowe pasa z nitami, dł. 13,1 cm (ryc. 3: r). 4. Brązowa sprzączka do pasa (4,0 × 3,1 cm), ornamentowana, zbliżona do M-L D 11 (ryc. 3: m). 5. Brązowe okucie pasa z nitami, 5,8 × 2,2 cm (ryc. 3: p). 6. Fragmenty skóry. 7. Fragmenty tkaniny. 8. Fragmenty kości udowej.

Grób 568 – popielnicowy.

Na głębokości 34 cm odkryto zupełnie zniszczoną popielnicę (bardzo zły wypał). W jej „wnętrzu” znaleziono śladowe ilości spalonych kości.

Inwentarz: 1. Bardzo drobne i źle zachowane ułamki ceramiki. 2. Spalone kości.

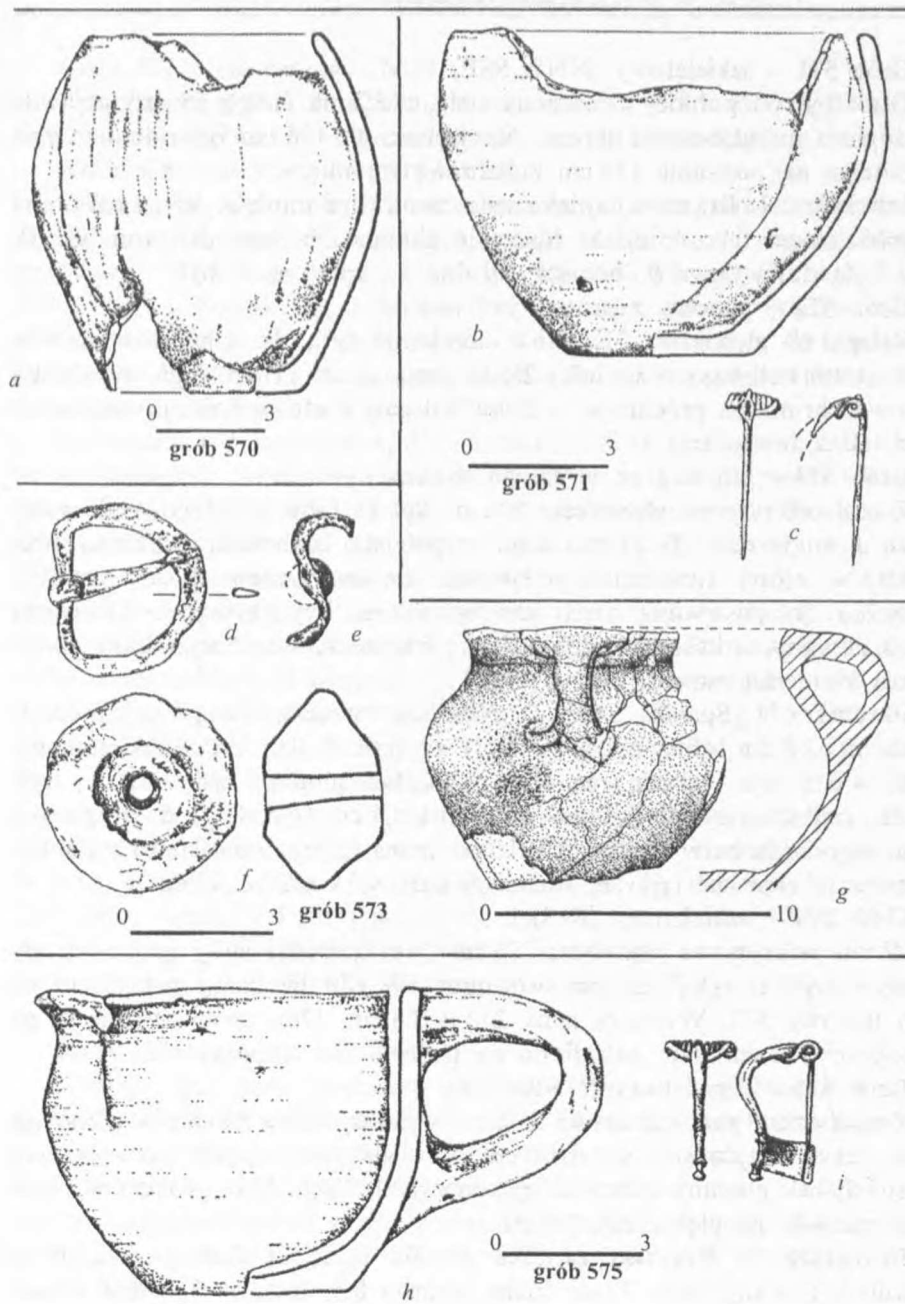
Grób 569 – jamowy z przemytymi kośćmi.

Na głębokości 29 cm odkryto słabo widoczny zarys grobu ciałopalnego (średn. 30 cm). Wypełnisko jamy stanowił brązowy piasek z niewielką ilością spalonych czystych kości. Miąższość wypełniska wynosiła 12 cm. Grób nie zawierał inwentarza.

Grób 570 – popielnicowy.

Popielnica nakryta niewielkim kamieniem pojawiła się na głębokości 28 cm. Naczynie było stosunkowo dobrze zachowane (dobry wypał). Wewnątrz odkryto śladowe ilości spalonych kości, a także – co było pewnym zaskoczeniem – kilka brakujących fragmentów naczynia, przede wszystkim przykrawędnych. Może to oznaczać, że górne partie naczynia zostały zniszczone już w trakcie składania do ziemi.

Inwentarz: gliniana popielnica typu I A, wys. 19 cm, średn. wylewu 12, brzuśca 17,5, dna 10,4 cm (ryc. 4: a).

Ryc. 4. Odry, pow. Chojnice. Groby 570, 571, 573, 575; e – srebro; c-d, i – brąz;
 a-b, f-h – glina
 Abb. 4. Odry, Kr. Chojnice. Grab 570, 571, 573, 575; e – Silber; c-d, i – Bronze;
 a-b, f-h – Ton

Grób 571 – szkieletowy (NNW-SSE).

Grób był od północy oznaczony stelą, ale jama (180 × 65 cm) pojawiła się dopiero na głębokości 80 cm. Na głębokości 106 cm odkryto naczynie gliniane, a na poziomie 110 cm zniszczoną zapinkę.

Inwentarz: 1. Brązowa zapinka zniszczona (być może A VI), zachowana długość 3,6 cm (ryc. 4: c). 2. Naczynie gliniane zbliżone do typu XII B, wys. 7, średn. wylewu 9, brzuśca 10, dna 4,3 cm (ryc. 4: b).

Grób 572 – jamowy z przemytymi kośćmi.

Zalegał na głębokości 31 cm i w obrębie jamy grobu szkieletowego 574. Był kształtu kolistego, o średnicy 25 cm i miąższości 11 cm. Jego wypełnisko stanowiła brunatna próchnica, w której zalegały śladowe ilości przepalonych kości. Brak inwentarza.

Grób 573 – jamowy ze zsypanym stosem.

Został odkryty na głębokości 29 cm. Był kształtu kolistego, o średnicy 40 cm i miąższości 25–27 cm. Jego wypełnisko stanowiła brunatna próchnica, w której znaleziono przepalone nie oczyszczone kości, przęślik, sprzączkę do pasa oraz – co jest zjawiskiem wyjątkowym – niewielki kubek gliniany, w którym znajdowały się fragmenty stopionego szkła i przepalona klamerka esowata.

Inwentarz: 1. Spalone kości. 2. Brązowa sprzączka do pasa jednocześnie, dł. 3,8 cm, zbliżona do M-L D 11 (ryc. 4: d). 3. Przęślik gliniany, średn. 4 cm, wys. 2,5 cm (ryc. 4: f). 4. Kubek gliniany typu XV A, wys. 9,5 cm, średn. wylewu 8,5, brzuśca 11, dna 5,4 cm (ryc. 4: g). 5. Fragmenty stopionego szkła barwy zielonej. 6. Uszkodzona (przepalona) srebrna klamerka esowata zapewne typu B, zachowana dł. 4,2 cm (ryc. 4: e).

Grób 574 – szkieletowy (N-S).

Został odkryty na głębokości 26 cm. Na krawędzi jamy grobowej wystąpiły cztery eratyki, zaś trzy wewnątrz. W obrębie jamy natrafiono na grób jamowy 572. Wymiary jamy 215 × 108 cm. Dno grobu wystąpiło na głębokości 133 cm. Nie natrafiono na pozostałości wyposażenia.

Grób 575 – szkieletowy (NNE-SSW).

Został odkryty na głębokości 55 cm – wymiary 183 × 85 cm. W północnej części jamy znajdowały się dwa eratyki. Odkryto zapinkę na wysokości piersi i kubek gliniany leżący bliżej kończyn dolnych. Dno grobu i wyposażenie zalegało na głębokości 106 cm.

Inwentarz: 1. Brązowa zapinka A VII s. 1, dł. 3,0 cm (ryc. 4: i). 2. Kubek gliniany, wys. 7 cm, średn. wylewu 8,5, brzuśca 8,5, dna 4,4 cm (ryc. 4: h).

Grób 576 – szkieletowy (N-S).

Został odkryty na głębokości 33 cm. Posiadał wymiary 190 × 75 cm. Wnętrze jamy zajmował duży eratyk i dwa mniejsze. Dno jamy wystąpiło na głębokości 117 cm. Nie znaleziono wyposażenia.

Grób 577 – szkieletowy (N-S).

Odkryty na głębokości 28 cm. Wymiary jamy 277 × 155 cm. Dno jamy wystąpiło na głębokości 109 cm. Nie znaleziono wyposażenia.

Grób 578 – szkieletowy (NNW-SSE).

Odkryty na głębokości 35 cm, oznaczony był na powierzchni dwoma niewielkimi eratykami. Kolejne dwa eratyki znaleziono w wypełniku jamy grobowej. Wymiary jamy wynosiły 250 × 48–73 cm. Na głębokości 128–130 cm odkryto: igłę brązową (na wysokości głowy), brązowe zakończenie pasa, sprzączkę do pasa oraz kolię (?) złożoną z 25 paciorków szklanych i bursztynowych. Znaleziono ponadto siedem fragmentów ceramiki i dwa niewielkie fragmenty kości długich.

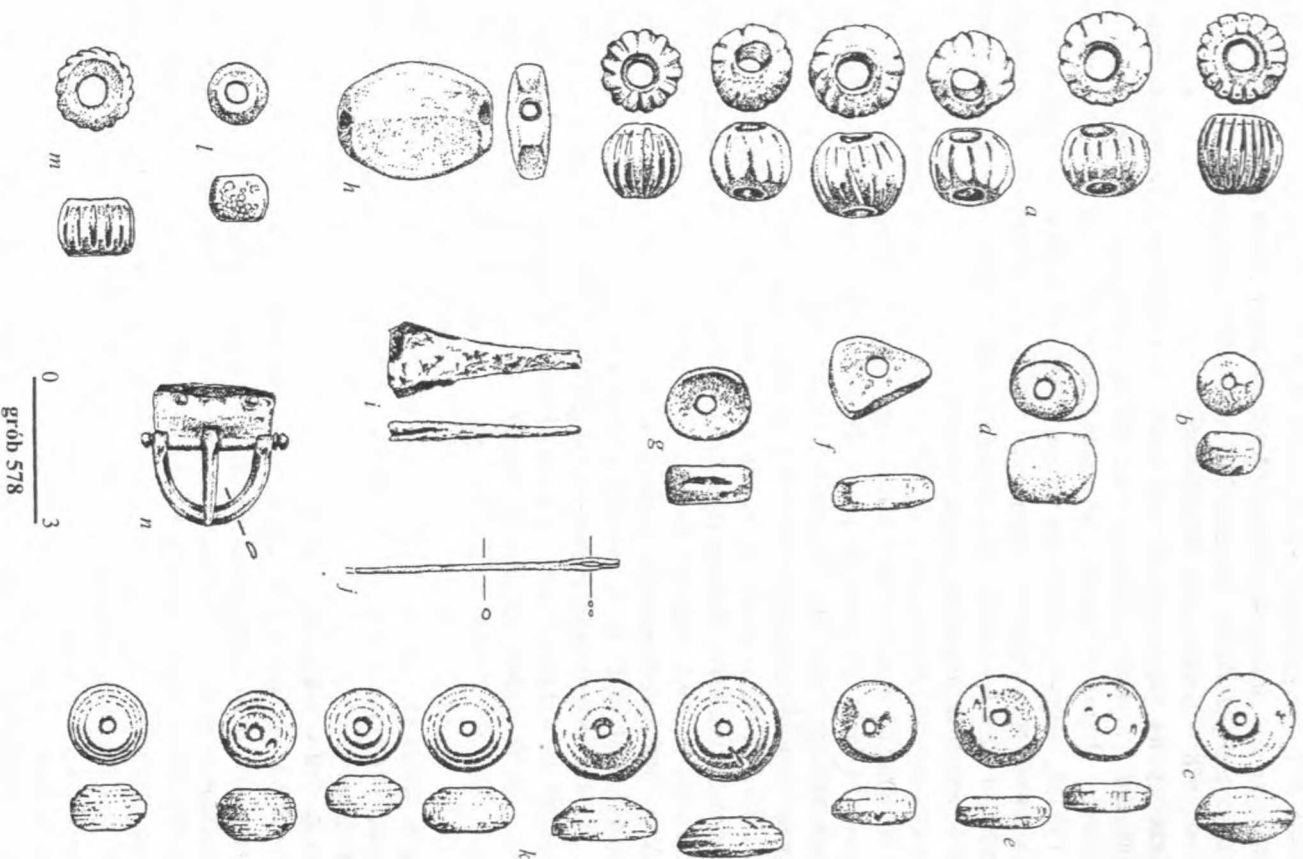
Inwentarz: 1. Igła brązowa, dł. 5,6 cm (ryc. 5: j). 2. Brązowe zakończenie pasa (fragment) o zachowanej dł. 4,3 cm (ryc. 5: i). 3. Brązowa sprzączka do pasa M-L D 17 (ryc. 5: n). 4. Paciorek bezułkowany z czerwonego szkliwa zbliżony do TM 15, średn. 1,6 cm, wys. 1,2–1,6 cm (ryc. 5: d). 5. Paciorki żłobkowane melonowate z zielonego szkliwa – 6 egz., TM 158 b, średn. 2,0–2,2 cm (ryc. 5: a). 6. Paciorek bursztynowy trójkątny TM gr. XL, wys. 2,1 cm, szer. 1,8 cm (ryc. 5: f). 7. Paciorek żłobkowany z ciemnoniebieskiego szkliwa zbliżony do TM 163, średn. 1,5 cm (ryc. 5: m). 8. Paciorek z ciemnoniebieskiego szkliwa z oczkami zbliżony do TM 218 c, średn. 1,2 cm (ryc. 5: l). 9. Przęslik z białego szkliwa TM 66, średn. 3,0 cm, wys. 2,1 cm. 10. Pacior bursztynowy jajowaty zbliżony do TM 409, dł. 3,1 cm, grub. 1,0 cm (ryc. 5: h). 11. Pacior walcowaty z białego szkliwa zbliżony do TM 148, dł. 2,5 cm, średn. 1,9 cm. 12. Paciorki bursztynowe (4 egz.), TM 389, średn. 1,7; 2 cm (ryc. 5: e, g); 13. Paciorek bursztynowy TM 395a, średn. 2,1 cm (ryc. 5: c); 14. Paciorki bursztynowe TM 439 (6 egz.), średn. 1,7–1,8 cm (ryc. 5: k). 15. Paciorek bursztynowy TM 388, średn. 1,5 cm (ryc. 5: b). 16. Fragmenty ceramiki (7 egz.). 17. Fragmenty kości długich.

Grób 579 – szkieletowy (N-S).

Wystąpił już poza granicami rezerwatu (59 m na północny wschód). Odkryty został na głębokości 53 cm. Był na powierzchni oznaczony dużą przewróconą stelą o wysokości 115 cm, otoczoną wieńcem drobnych eratyków. Wymiary jamy grobowej wynosiły 270 × 75–95 cm. Na głębokości 167 cm znaleziono cztery zęby. W centralnej partii jamy znajdował się wkop, który zniknął na głębokości 122 cm. Grób nie zawierał inwentarza. Wiek: infans I (ok. 3–4 lata).

Grób 580 – szkieletowy (NNW-SSE).

Oznaczony był od północy przewróconą dużą stelą o wysokości 140 cm. Jama pojawiła się na głębokości 30 cm i miała wymiary 265 × 85 cm. Na głębokości 114 cm odkryto nieokreślony fragment przedmiotu żelaznego.

Ryc. 5. Odrzy, pow. Chojnice. Gróby 578; i-j, n – brąz; a, d, l-m – szkło; b-c, e-h – bursztyn
 Abb. 5. Odrzy, Kr. Chojnice. Grab 578; i-j, n – Bronze; a, d, l-m – Glas; b-c, e-h – Bernstein

Grób 581 – popielnicowy.

Krawędź naczynia pojawiła się na głębokości 29 cm. Wyposażenie naczynia stanowiły tylko przepalone kości.

Inwentarz: 1. Przepalone kości. 2. Płaska, szerokootworowa misa o przybliżonej średn. wylewu 30 cm, brzuśca 33,2, dna 10,5 cm i wys. ok. 17 cm. (ryc. 6: a).

Grób 582 – szkieletowy (N-S).

Oznaczony był dwoma eratykami na głębokości 55 cm. Wymiary jamy wynosiły 235 × 75–115 cm. Na głębokości 148 cm osiągnięto poziom występowania wyposażenia. Przy nogach znaleziono fragment drewnianej (wykonanej z drzewa liściastego) skrzyneczki z okuciem brązowym. Powyżej odkryto sprzączkę do pasa. Na wysokości klatki piersiowej wystąpiło 81 paciorków oraz nieco wyżej dwie uszkodzone zapinki.

Inwentarz: 1. Fragment brązowej zapinki zbliżonej do A VI, zachowana dł. 2,9 cm (ryc. 6: c). 2. Fragment brązowej zapinki zbliżonej do A VII, zachowana dł. 3,2 cm (ryc. 6: d). 3. Okucie brązowe skrzyneczki typu 2 wg A. Kokowskiego, dł. 6,5 cm, szer. 2,9 cm. (ryc. 6: f) 4. Brązowa sprzączka do pasa trzyczęściowa M-L D 26, dł. 3,0 cm (ryc. 6: e). 5. Paciorki szklane barwy pomarańczowej (81 egz.) TM 53 (ryc. 6: b).

Grób 583 – szkieletowy (N-S).

Odkryty został na głębokości 41 cm. Wymiary jamy: 140 × 78 cm. Na głębokości 130 cm odkryto fragmenty kości łokciowej i promieniowej oraz szczypczyki.

Inwentarz: 1. Kości łokciowa i promieniowa. 2. Brązowe szczypczyki o zachowanej dł. 6,7 cm (ryc. 6: g).

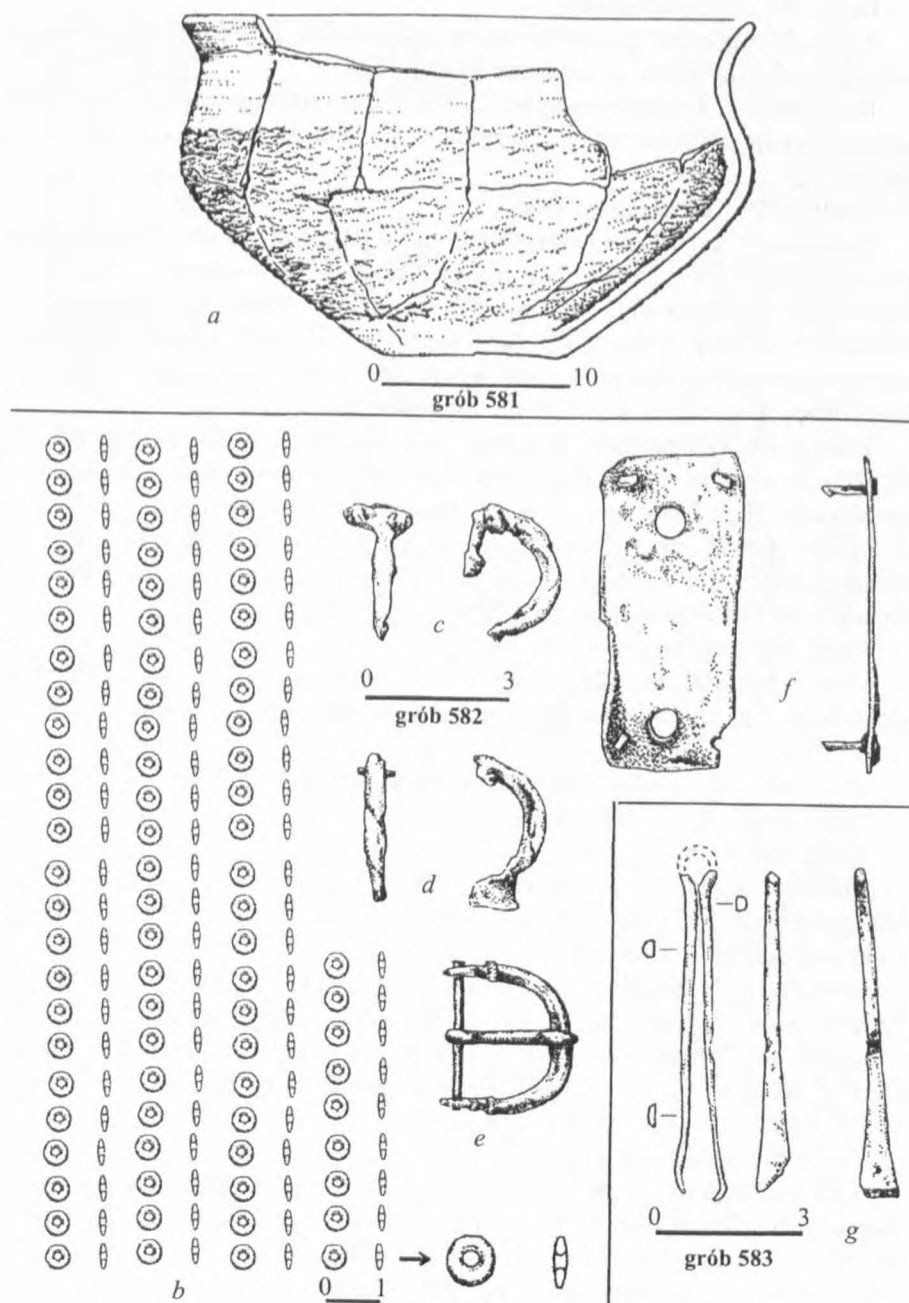
Grób 584 – szkieletowy (N-S).

Odkryty został na głębokości 50 cm. Wymiary jamy: 222 × 70–80 cm. Na głębokości 137 cm odkryto okucie skrzyneczki, sprężynę z czopem, fragment klucza i naczynie.

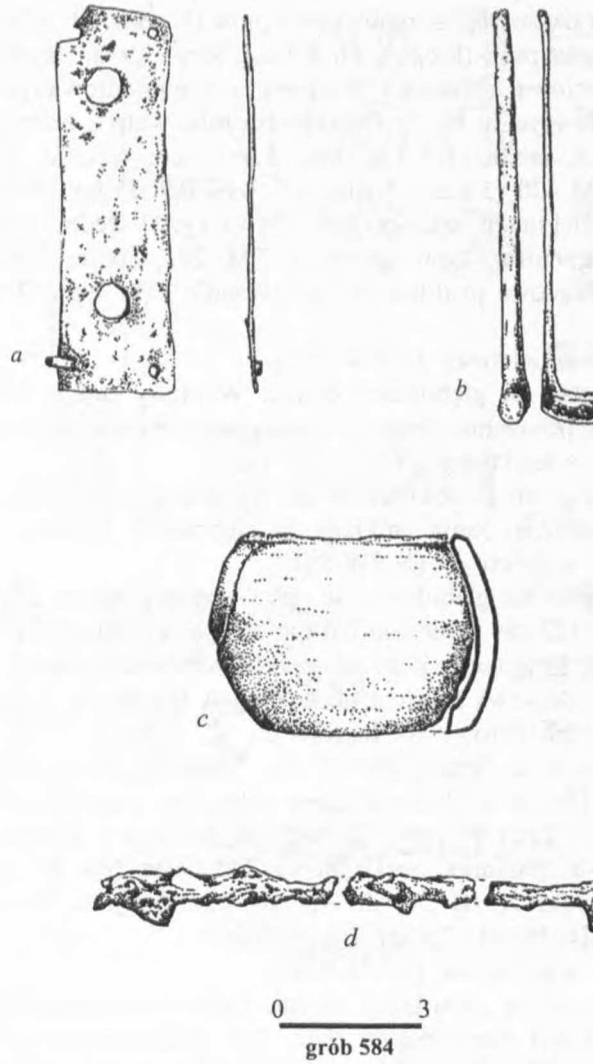
Inwentarz: 1. Brązowe okucie skrzyneczki typ 2 wg A. Kokowskiego, dł. 7,9 cm, szer. 2,3 cm (ryc. 7: a). 2. Brązowa sprężyna okucia skrzyneczki z czopem, dł. 7,9 cm (ryc. 7: b). 3. Fragmenty klucza żelaznego o zachowanej dł. 10,3 cm (ryc. 7: d). 4. Naczynie typu XII B, wys. 4,2 cm, średn. wylewu 4,2, brzuśca 5,5, dna 3,1 cm (ryc. 7: c).

Grób 585 – szkieletowy (N-S).

Odkryty został na głębokości 48 cm. W północno-zachodniej części wystąpiło pięć dużych eratyków – średnio na głębokości 40–60 cm. Na głębokości 144–153 cm znaleziono pięć małych złączy ogniwkowych, które leżały obok głowy, osiem okuć pasa oraz duże złącze ogniwkowe, fragmenty kości długich, sprzączkę do pasa, zakończenie pasa i 11 paciorków szklanych i bursztynowych.

Ryc. 6. Odry, pow. Chojnice. Groby 581, 582, 583; c-g - brąz; b - szkło; a - glina
 Abb. 6. Odry, Kr. Chojnice. Grab 581, 582, 583; c-g - Bronze; b - Glas; a - Ton

Ryc. 7. Odry, pow. Chojnice. Grób 584; a-b – brąz; d – żelazo; c – glina
Abb. 7. Odry, Kr. Chojnice. Grab 584; a-b – Bronze; d – Eisen; c – Ton

Inwentarz: 1. Brązowe ornamentowane złącze ogniwkowe, dł. 14,3 cm (ryc. 8: i). 2. Brązowe złącza ogniwkowe pasa (5 egz.), dł. 4,3 cm (ryc. 8: e). 3. Brązowe okucia pasa (8 egz.), dł. 4,2 cm, szer. 1,9 cm (ryc. 8: d). 4. Brązowa jednoczęściowa sprzączka do pasa z ornamentowanym kolcem, dł. 4,6 cm, M-L D1 (ryc. 8: b). 5. Paciorki beczułkowate z czerwonego szkliwa TM 12 (4 egz.), średn. 1,3–1,6, wys. 1,0–1,6 cm (ryc. 8: a). 6. Paciorki bursztynowe TM 430 (3 egz.), średn. 1,8, wys. 0,9 cm (ryc. 8: f). 7. Paciorki melonowate z zielonego szkliwa TM 158 (3 egz.), średn. 1,7, wys. 1,5 cm (ryc. 8: c). 8. Paciorek typu *gestreifte* TM 291, średn. 1,5, wys. 1,2 cm (ryc. 8: h). 9. Brązowe profilowane zakończenie pasa typu O 3, dł. 11,5 cm (ryc. 8: g).

Grób 586 – szkieletowy (NNW-SSE).

Odkryty został na głębokości 44 cm. Wymiary jamy: 231 × 77–88 cm. Nie zawierał wyposażenia. Jama grobowa zniknęła na głębokości 155 cm.

Grób 587 – szkieletowy (N-S).

Odkryty został na głębokości 28 cm. Wymiary jamy: 197 × 110 cm. Nie zawierał wyposażenia. Jama zniknęła na głębokości 125 cm.

Grób 588 – szkieletowy (NNW-SSE).

Odkryty został na głębokości 40 cm. Wymiary jamy: 273 × 75 cm. Na głębokości 118–122 cm znaleziono fragmenty kości długich i zapinkę.

Inwentarz: 1. Fragmenty kości długich (ramieniowa, główka, udowa i dwie piszczelowe). 2. Brązowa zapinka oczkowata A III 58, dł. 7,3 cm (ryc. 9: b).

Grób 589 – szkieletowy (NNE-SSW).

Odkryty został na głębokości 37 cm. Wymiary jamy: 170 × 50–65 cm. Na głębokości 104 cm znaleziono cztery zęby, dwa paciorki i dwie zapinki.

Inwentarz: 1. Zęby (4 egz.). 2. Paciorek szklany z żółtego szkliwa TM 45 (ryc. 9: d). 3. Paciorek bursztynowy TM 395a (ryc. 9: c). 4. Brązowa zapinka oczkowata A III 58, dł. 7,3 cm (ryc. 9: f). 5. Brązowa zapinka oczkowata A III 58, dł. 7,1 cm (ryc. 9: e).

Grób 590 – szkieletowy (NNW-SSE).

Został odkryty na głębokości 40 cm. Grób oznaczony był od północy dużą (wys. 116 cm) przewróconą stelą. Był zlokalizowany poza granicami rezerwatu i wystąpił w bezpośrednim sąsiedztwie grobu szkieletowego 579. Wymiary jamy: 275 × 80–90 cm. Na głębokości 182–191 cm odkryto kości czaszki i dwie kości udowe. Nie stwierdzono występowania innego wyposażenia. Wiek: adultus (25–35 lat)

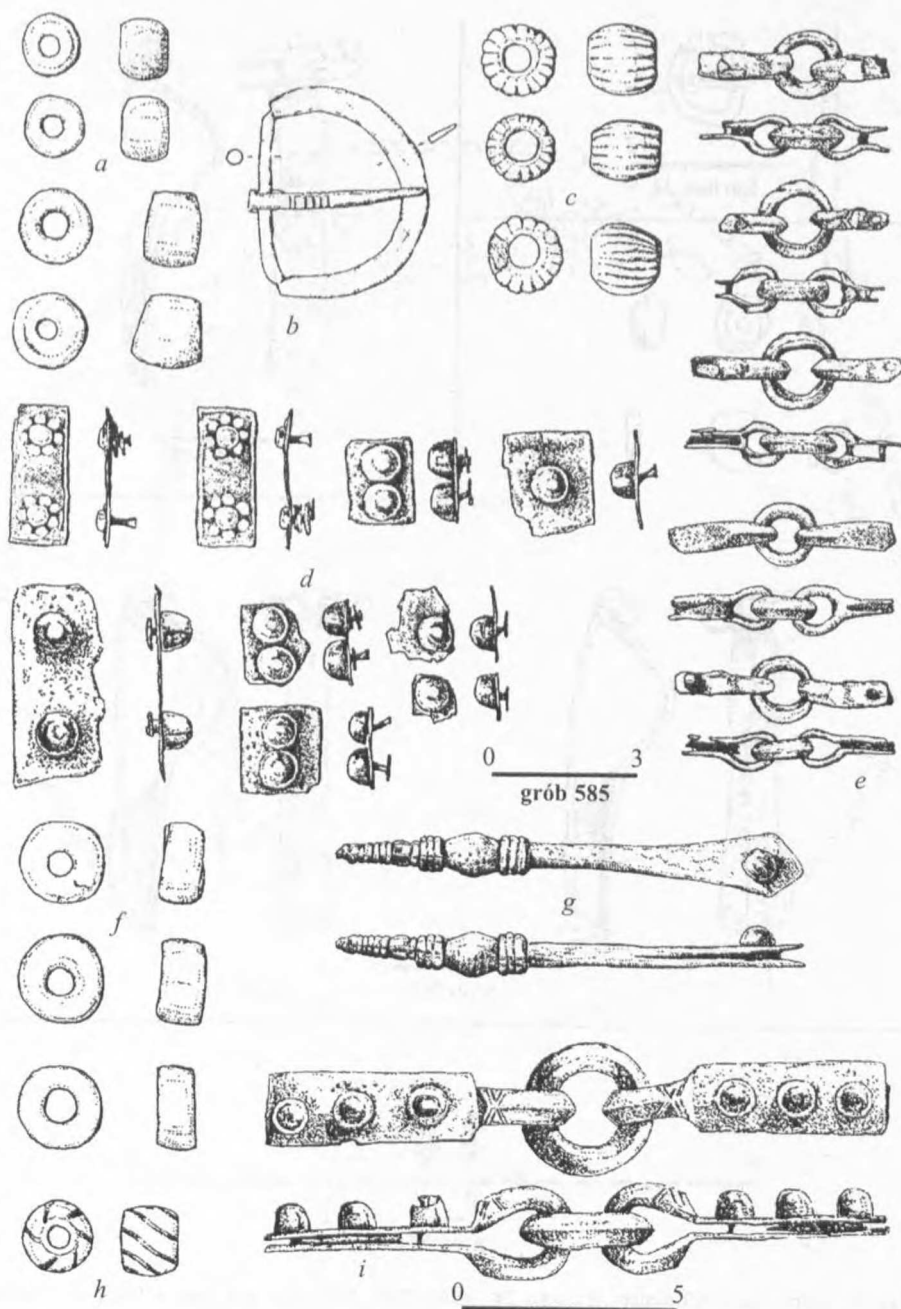
Grób 591 – jamowy z przemytymi kośćmi.

Nie zawierał inwentarza. Wiek: adultus (25–35 lat).

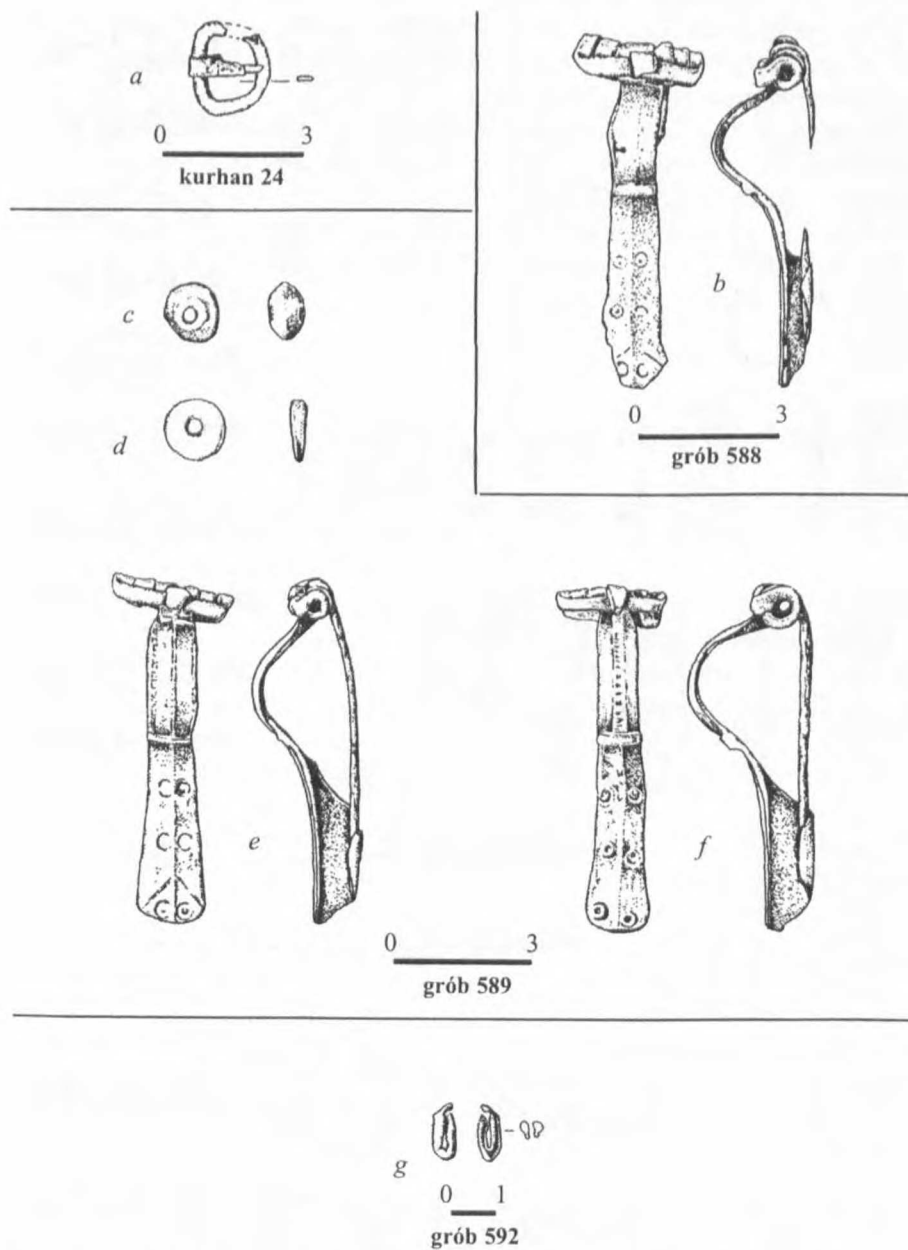
Grób 592 – szkieletowy (NNE-SSW).

Został odkryty na głębokości 28 cm. Wymiary jamy: 138 × 58 cm. Na głębokości 115 cm znaleziono zęby i zawieszka brązową.

Inwentarz: 1. Zęby (2 egz.). 2. Zawieszka brązowa, dł. 1,2 cm (ryc. 9: g).

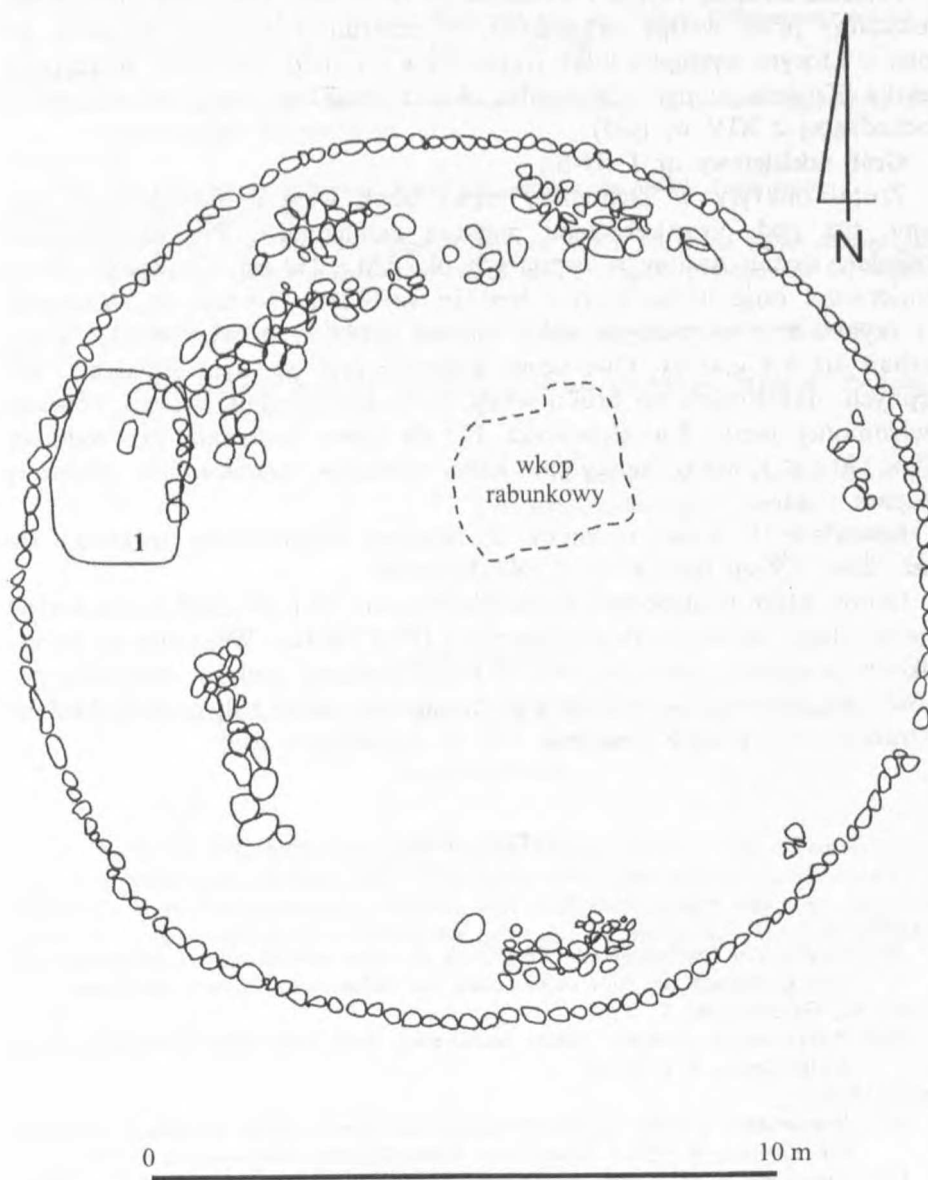

Ryc. 8. Odrzy, pow. Chojnice. Grób 585; b, d-e, g, i - brąz; a, c, h - szkło; f- bursztyn
 Abb. 8. Odrzy, Kr. Chojnice. Grab 585; b, d-e, g, i - Bronze; a, c, h - Glas; f- Bernstein

Ryc. 9. Odry, pow. Chojnice. Kurhan 24, groby 588, 589, 592; a-b, e-g – brąz; d – szkło;
c – bursztyn

Abb. 9. Odry, Kr. Chojnice. Hügel 24, Grab 588, 589, 592; a-b, e-g – Bronze; d – Glass;
c – Bernstein

Ryc. 10. Odry, pow. Chojnice. Plan kurhanu 24 z resztkami płaszcza kamiennego, grobem 1 i wkopem rabunkowym

Abb. 10. Odry, Kr. Chojnice. Hügel 24 mit Steinmantelresten, Grab 1 und Raubloch

Posiadał średnicę 14,8 m i wysokość 0,4 m. Płaszcz kamienny był zupełnie zniszczony przez wkopy rabunkowe. W centrum natrafiono na ślady po dole, w którym wystąpiło kilka fragmentów ceramiki określonej przez prof. Leszka Kajzera i mgr Aleksandra Andrzejewskiego jako kolonizacyjna, pochodzącej z XIV w. (sic!).

Grób szkieletowy nr 1 (N-S).

Został odkryty w zachodniej części obok wieńca obwodowego kurhanu, tuż pod pozostałościami płaszcza kamiennego. Początkowo jama posiadała kształt owalny o wymiarach ok. 320 × 230 cm i zawierała blisko powierzchni dość liczne eratyki średniej wielkości. Wydaje się, że mamy do czynienia z wkopanym nieco później grobem, a więc wtedy, kiedy kurhan już był gotowy. Owe liczne kamienie pod własnym ciężarem i następnych, dołożonych do bruku wbiły się w powierzchnię świeżo wówczas spulchnionej jamy. Na głębokości 129 cm jama posiadała już wymiary 270 × 140 cm i wtedy znaleziono kości miednicy, miniaturową sprzączkę do pasa i nit.

Inwentarz: 1. Kości miednicy. 2. Brązowa miniaturowa sprzączka do pasa, szer. 1,9 cm (ryc. 8: a). 3. Nit brązowy

Groby, które występowały między kurhanami 23 i 24 zdają się pochodzić z jednej fazy użytkowania cmentarzyska (B2/C1-C1a). Wskazuje na to nie tylko wyposażenie, ale także sposób konstruowania grobów; wszystkie pochówki szkieletowe zawierają dużą ilość eratyków, które były w nich składane w trakcie zasypywania zmarłych.

LITERATURA

ALMGREN O.

1897 *Studien über Nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Formen*. Stockholm.

GÓRSKA B., GRABARCZYK, T.

1988 *Przyczynek do poznania kultury wielbarskiej*. Acta Universitatis Lodziensis, Folia Archaeologica 9, s. 23–29.

GRABARCZYK T.

1972 *Sprawozdanie z badań na cmentarzysku kurhanowym z okresu rzymskiego w Odrach, pow. Chojnice w 1968 r.* Komunikaty Archeologiczne, Bydgoszcz, s. 62–70.

1977 *Przyczynek do chronologii cmentarzyska w Odrach*. Archaeologia Baltica 2, s. 93–97.

1978 *Sprawozdanie z badań na cmentarzysku kurhanowym z okresu rzymskiego w Odrach, pow. Chojnice w 1972 r.* Komunikaty Archeologiczne, Bydgoszcz, s. 137–142.

1983 *Metalowe rzemiosło artystyczne na Pomorzu w okresie rzymskim*. Wrocław.

1997 *Kultura wielbarska na Pojezierzach Krajeńskim i Kaszubskim*. Łódź.

KOKOWSKI A.

1997 *Schlossbeschläge und Schlüssel im Barbaricum in der römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit*. Lublin.

MADYDA-LEGUTKO R.

1986 *Gürtelschnallen der Römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*. BAR 15, Nr 360.

KMIECIŃSKI J.

1968 *Odry, cmentarzysko kurhanowe z okresu rzymskiego w powiecie chojnickim*, Acta Archaeologica Lodziensia 15.

RADDATZ K.

1957 *Der Thorsberger Moorfund. Gürtelteile und Körperschmuck*. Neumünster.

TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA M.

1985 *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*. Römisch-Germanische Forschungen 43. Mainz.

WOLAŃIEWICZ R.

1993 *Ceramika kultury wielbarskiej między Bałtykiem a Morzem Czarnym*. Szczecin.

WÓJCIK T.

1982 *Pomorskie formy bransolet węzowatych z okresu rzymskiego*. Materiały Zachodniopomorskie 24, s. 35-113.

dr hab., prof. UŁ Tadeusz Grabarczyk
Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego
ul. Pomorska 96
PL – 91-402 Łódź

Tadeusz Grabarczyk

**DIE AUSGRABUNGEN DES GRÄBERFELDES ODRY, GEM. CZERSK,
WOJ. POMORSKIE IN DEN JAHREN 1995-2003**
Zusammenfassung

In den Jahren 1995-2003 wurden die Gräber zwischen Hügel 23 und 24 untersucht, die alle in eine Belegungsphase (Stufe B2/C1-C1a) datiert werden, worauf nicht nur die Ausstattung, sondern auch die Grabkonstruktion hinweist. Alle Körperbestattungen waren mit zahlreichen eratischen Steinen versehen, die während der Beisetzung in Grabgruben deponiert wurden.

B.U.L.